Vragen van inwoners

Aan de oproep om vragen aan het gemeentebestuur met betrekking tot de zaak Niemans in te dienen, hebben diverse inwoners gehoor gegeven. De inbreng was divers, niet alleen vragen maar ook beschouwingen van uiteenlopende aard.

De meest gestelde vragen zijn geïnventariseerd en gecategoriseerd. Met daarbij recht te doen aan een ieder die de moeite heeft genomen een e-mail te sturen.

De onderverdeling in drie categorieën:
1. Vóór de fusie, gemeente Vianen
2. Tijdens de fusie, het fusietraject en –proces
3. Ná de fusie, nu

Categorie 1 Vóór de fusie

In categorie 1 zijn vragen opgenomen die betrekking hebben op de zaak Niemans vóór de fusie tot Vijfheerenlanden. Het gaat dus om vragen over het handelen van de gemeente Vianen in deze zaak. In deze categorie zijn drie subcategorieën aangemaakt, te weten:

Waarom heeft er geen schikking plaatsgevonden tussen Vianen en Niemans?
De gemeente Vianen heeft tweemaal een schikkingsvoorstel gedaan. Na het verschijnen van het rapport van de commissie van deskundigen is een eerste schikkingsvoorstel gedaan van € 1,5 miljoen. Na de uitspraak van het Gerechtshof Den Haag in 2017 is een schikkingsvoorstel gedaan van € 10 miljoen. Er was nog ruimte om verder te onderhandelen.Op het bod van € 10 miljoen deed Niemans een uiterste tegenbod van € 52 miljoen en wilde niet over een lager bedrag onderhandelen. De gemeente Vianen vond het door Niemans gedane uiterste bod veel te hoog en heeft geen tegenvoorstel meer gedaan. Het tegenbod van Niemans was namelijk veel hoger dan het door de gemeenteraad van Vianen vastgestelde onderhandelingsmandaat en ook veel hoger dan de door het Gerechtshof Den Haag vastgestelde schade van € 39 miljoen. Later heeft de gemeente Vijfheerenlanden aangegeven bereid te zijn te schikken binnen de bandbreedte van de uitspraak van het Gerechtshof van 8 augustus 2017.
Ook dat heeft niet tot een schikking geleid omdat Niemans toen een bedrag van € 72 miljoen vroeg.

Waarom zijn de effecten van het tussenarrest (en de daardoor toegenomen onzekerheid over de hoogte van de claim) van het Gerechtshof Den Haag niet meegenomen in de jaarrekening 2017 van de gemeente Vianen?
Tot en met de jaarrekening 2017 is de hoogte van de voorziening Niemans in de jaarstukken Vianen opgenomen op basis van het meest recente door de gemeente Vianen gedane schikkingsvoorstel. Dat betrof dus een bedrag van € 1,5 miljoen in 2016 en € 10 miljoen in 2017. Immers, na de uitspraak van het Gerechtshof in 2017 stond nog beroep open bij de Hoge Raad. De uitkomst

daarvan was nog niet bekend. Nadat het cassatieverzoek van de gemeente Vianen (vanaf 2019 de gemeente Vijfheerenlanden) in 2019 door de Hoge Raad is afgewezen is de voorziening Niemans in de jaarstukken 2018 verhoogd tot € 41 miljoen. De jaarstukken 2018 van de gemeente Vianen zijn door de raad van de gemeente Vijfheerenlanden vastgesteld in maart 2020. Vandaar dat de uitspraak 2019 van de Hoge Raad als "na balansdatum blijkende verplichting" nog in de jaarstukken 2018 is verwerkt.

Wat was de rol van andere instanties (bijvoorbeeld de provincie) in deze periode?
De provincie Utrecht was in deze periode financieel toezichthouder van de gemeente Vianen. Als financieel toezichthouder ziet de provincie erop toe, dat de gemeente een sluitende begroting heeft. Daarbij houdt de provincie toezicht op hoofdlijnen en vormt de begroting de basis van het toezicht. Elk jaar beoordeelt het college van Gedeputeerde Staten (GS) of de begroting structureel sluitend is. Structureel sluitend houdt in dat de begroting structureel in evenwicht is: jaarlijks terugkerende lasten zijn gedekt door jaarlijks terugkerende baten. Daarnaast beoordeelt de provincie in hoeverre de raming (de schets van de begroting) realistisch is. Wanneer dit niet het geval is, beoordelen Gedeputeerde Staten of zij verwachten dat dit evenwicht in de eerstvolgende jaren wel tot stand wordt gebracht. In de beoordeling kijkt de toezichthouder ook naar andere documenten, zoals de jaarrekening. In zijn toezicht op de gemeentebegroting heeft de toezichthoudende provincie dus geen verantwoordelijkheid voor het toezicht op – of de controle van – individuele gemeentelijke risico's, zoals de zaak Niemans. Wel is het zo, dat vanaf eind 2017 (dus na de uitspraak van het Gerechtshof Den Haag) de provincie Utrecht aan de gemeente Vianen heeft gevraagd om de provincie Utrecht als toezichthouder actief te informeren over de zaak Niemans als daar aanleiding voor is. Dit is door de gemeente Vianen gedaan en vanaf 2019 ook door de gemeente Vijfheerenlanden.

Stond de gemeente Vianen onder toezicht van de provincie als gevolg van deze zaak?
Nee. De gemeente Vianen (en ook de gemeenten Leerdam en Zederik) stonden in 2017 en 2018 wél onder (preventief) financieel toezicht, maar dit had te maken met de herindeling Vijfheerenlanden en niet met de zaak Niemans. Overigens heeft de gemeente Vianen in de periode 2010-2012 wel onder financieel toezicht van de provincie Utrecht gestaan in verband met de zaak Niemans. In die periode heeft de gemeente Vianen voldoende reserves opgebouwd om de verwachte financiële schade van de zaak Niemans te kunnen dekken. In deze periode was het rapport van de commissie van deskundigen immers nog niet verschenen en onzeker was hoe hoog het door de commissie te berekenen schadebedrag uiteindelijk zou zijn. Het toezicht is beëindigd nadat de reserves van de gemeente Vianen flink zijn verhoogd door onder meer bezuinigingen. Nadat het rapport van de commissie van deskundigen in 2014 verscheen en daarin een schade werd berekend van € 1,5 miljoen tot € 15 miljoen bleek inderdaad dat de door de gemeente Vianen voor de zaak Niemans bestemde reserves meer dan voldoende van omvang waren ter dekking van dit bedrag.

Heeft de provincie vanuit de rol als financieel toezichthouder de gemeente Vianen gewezen op verkeerd ingeschatte risico's?
Nee, maar dit is ook niet de taak van de provincie als financieel toezichthouder. Zoals hiervoor al is toegelicht, is het toezicht van de provincie vooral gericht op de begroting. Overigens zijn de risico's niet verkeerd ingeschat door de gemeente Vianen, respectievelijk Vijfheerenlanden. De risico's zijn altijd ingeschat op basis van de onherroepelijkheid van gerechtelijke uitspraken. Deze inschattingen (ramingen) zijn ook altijd gecontroleerd en goedgekeurd door de controlerend accountants. Daar de uitspraak in 2017 van het Gerechtshof Den Haag nog voor beroep vatbaar was, is in de jaarstukken 2017 van de gemeente Vianen het in de voorziening op te

nemen bedrag bepaald op basis van het door de gemeente Vianen gedane schikkingsvoorstel. Nadat de Hoge Raad in 2019 het cassatieverzoek van de gemeente Vianen (toen inmiddels gemeente Vijfheerenlanden) heeft afgewezen, heeft de gemeente Vijfheerenlanden in de jaarstukken 2018 (en vervolgens ook 2019) het bedrag van de voorziening verhoogd naar circa € 41 miljoen.

Kan het besluit niet tot schikking over te gaan en door te procederen (bestuurlijke) consequenties hebben voor de toenmalige bestuurders van de gemeente Vianen?
De gemeente Vianen heeft meerdere malen geprobeerd om tot schikking te komen over de zaak Niemans. Deze schikkingsvoorstellen zijn door Niemans afgewezen. Er is geen sprake van een besluit om niet tot schikking over te gaan. Een schikking is niet eenzijdig af te dwingen. Voor een schikking is overeenstemming tussen partijen nodig. Binnen de bandbreedte die de gemeente voor ogen stond bleek geen overeenstemming mogelijk. Naar aanleiding van de uitspraak 2017 van het Gerechtshof Den Haag is door de gemeenteraad van Vianen (met instemming van de gemeenteraden van Leerdam en Zederik) een schikkingmandaat gegeven aan het college van Vianen van € 22 miljoen. Een eerste schikkingsvoorstel van € 10 miljoen is toen door Niemans afgewezen en beantwoord met een schikkingsvoorstel van € 52 miljoen. Dus ruim boven het door de gemeenteraad van Vianen afgegeven mandaat en ook ruim boven de door het Gerechtshof Den Haag gedane uitspraak. Door Niemans is toen ook aangeven dat er over dit bedrag niet onderhandeld kon worden. Om dit bedrag in perspectief te zetten: het bedrag van € 52 miljoen in 2017 betreft in euro's van 1976 (zouden er toen al euro's zijn geweest) een bedrag van ruim € 16 miljoen. De gemeente Vianen (en daarna de gemeente Vijfheerenlanden) was - en is - van mening dat dit bedrag (aan volgens Niemans gederfde winst) in geen verhouding staat tot de door Niemans in 1976 voorgenomen investering van ruim € 3,8 miljoen. Het schikkingsvoorstel 2017 van Niemans van € 52 miljoen stond ook in geen verhouding tot de door de commissie van deskundigen (in opdracht van het Gerechtshof Den Haag) gemaakte raming van maximaal circa € 15 miljoen (in euro's van 2014). De gemeente Vianen heeft daarom in 2017 moeten besluiten om vooralsnog niet verder te gaan met een traject gericht op schikking en dus door te procederen.

Categorie 2 Tijdens de fusie

In deze categorie zijn vragen opgenomen die betrekking hebben op de zaak Niemans tijdens de fusieperiode van de voormalige gemeenten Leerdam, Vianen en Zederik tot de gemeente Vijfheerenlanden.

Zijn de raden van Leerdam en Zederik voldoende geïnformeerd tijdens het fusieproces over de uitspraak van het tussenproces en de daardoor gegroeide onzekerheid over de hoogte van de schadeclaim?
De raden zijn meerdere malen geïnformeerd en betrokken bij de weging van de goede en kwade kansen in de procedure en de te nemen vervolgstappen. Deze informatieverstrekking heeft wel steeds in vertrouwelijke bijeenkomsten plaatsgevonden, gelet op het feit dat deze zaak "onder de rechter" was. Tijdens de fusie zijn de drie raden inhoudelijk en financieel geïnformeerd over de zaak Niemans. Ook na de uitspraak 2017 van het Gerechtshof Den Haag zijn de drie raden meerdere malen (vertrouwelijk) geïnformeerd. Dit betrof de inhoud van de zaak alsook de mogelijke (financiële risico's). Ook over het besluit om in cassatie te gaan bij de Hoge Raad zijn de drie raden geïnformeerd.

Hoe volledig is de informatievoorziening van de gemeente Vianen geweest richting de raden van Leerdam en Zederik?

Deze informatievoorziening is volledig geweest. Na de uitspraak 2017 van het Gerechtshof Den Haag zijn de drie raden betrokken geweest bij besluitvorming en uitvoering geïnformeerd. Deze informatieverstrekking betrof niet alleen de inhoud van de zaak en de mogelijke financiële risico's, maar ook de argumenten om in cassatie te gaan. Ook is (als onderdeel van het fusietraject) door accountants in 2015 de financiële positie van de drie fusiegemeenten onderzocht. Daarover is onder meer gerapporteerd aan de drie gemeenteraden. Wat betreft de zaak Niemans hebben de accountants in 2015 geconcludeerd, dat de gemeente Vianen ruim voldoende middelen had gereserveerd om een eventuele schadevergoeding in verband met de zaak Niemans te betalen.

Waarom is niet gewacht met de fusie totdat deze zaak was opgelost?
De fusie was al vergevorderd en het wetgevingstraject voor de vorming van Vijfheerenlanden was al in uitvoering toen het Gerechtshof Den Haag in augustus 2017 zijn uitspraak deed. Het is daarvoor geen issue geweest tijdens het fusieproces omdat Vianen immers meer dan voldoende geld had gereserveerd voor een claim op basis van de toen bekende inzichten..

Op basis van welke factoren is een keuze gemaakt voor de provincie Utrecht. Was er sprake van een onafhankelijk advies?
De keuze voor de provincie Utrecht is gemaakt op basis van de weging van veel factoren en onderbouwd in een aantal (ook onafhankelijke) onderzoeken. Voor de drie voormalige gemeenten is echter de belangrijkste reden geweest om te kiezen voor de provincie Utrecht, de grote economisch vervlechting van Vijfheerenlanden met de regio Utrecht. Gelet daarop, werd het van groot bestuurlijk belang geacht om ook mee te willen praten en mee te besluiten in de regio Utrecht en dus de provincie Utrecht. Denk daarbij aan besluiten met betrekking tot de realisatie van verkeersinfrastructuur, woningbouwcontingenten en –locaties en bedrijfsterreinen.

Waarom heeft de voorkeur van de inwoners (van de gemeente Zederik) geen rol gespeeld in deze keuze?
De voorkeur van de inwoners van de gemeente Zederik is zeker meegewogen. Maar uiteindelijk is de provinciekeuze een besluit geweest van de colleges en raden van de drie voormalige gemeenten. En een grote meerderheid van raadsleden van de drie gemeenten heeft ingestemd met de keuze voor de provincie Utrecht.
Overigens is het democratisch genomen besluit van de drie gemeenteraden tot fusie, pas genomen nadat er allerlei inwonersavonden en participatie (onder meer via enquêtes) hebben plaatsgevonden over de fusie. Veel inwoners van de gemeente Zederik en ook het college en de gemeenteraad van de gemeente Zederik waren voor de fusie. Pas daarna is de keuze voor de provincie Utrecht een belangrijk vraagstuk geworden. Daar was een flink deel van de bevolking van Zederik inderdaad niet voor en ook de gemeenteraad van Zederik in meerderheid niet. Maar uiteindelijk is met de drie gemeenten gezamenlijk in meerderheid besloten om te kiezen voor de provincie Utrecht. Deze provinciekeuze heeft echter niets te maken met de zaak Niemans. Want ook als de gemeente Vijfheerenlanden een Zuid-Hollandse gemeente was geworden, dan had die Zuid-Hollandse gemeente Vijfheerenlanden met de huidige problematiek te maken gehad.

Is er over deze zaak gelogen richting gemeenteraden?
Nee, de gemeenteraden zijn altijd uitgebreid (maar wel vertrouwelijk) geïnformeerd. Beseft moet echter wel worden, dat deze informatieverstrekking altijd heeft plaatsgevonden over de op het moment van informatieverstrekking bekende feiten. Daarbij geldt

de volgende achtergrond: een rechter kan een gerechtelijk deskundige aanwijzen als de rechter de kennis mist die relevant is voor de berechting van een geschil. Dit is in de zaak Niemans gebeurd. In 2005 heeft het Gerechtshof te Den Haag een commissie van drie deskundigen aangewezen met als opdracht te rapporteren over wat de marktgevolgen zouden zijn in termen van effect op afzet en prijzen, van grootschalige toetreding van Niemans. Vervolgens hebben deze deskundigen, mede op verzoek van Niemans en de gemeente Vianen, in 2010 van het Gerechtshof Den Haag de vervolgopdracht gekregen om de schade te berekenen. In 2014 heeft de commissie zijn eindrapport uitgebracht. Deze commissie van deskundigen heeft de schade (is een vergoeding voor winstderving) voor Niemans geraamd op een bandbreedte van € 1,5 miljoen tot € 15 miljoen. Het komt niet vaak voor, dat een rechter afwijkt van een op verzoek van de rechter uitgebracht advies van deskundigen. In de zaak Niemans is dit nu echter al twee keer gebeurd en wel met enorme financiële gevolgen. In 2017 heeft dit geleid tot een verhoging van de schade tot circa € 39 miljoen en in december 2020 tot een verhoging van de schade tot € 92 miljoen. Met andere woorden: het huidige schadebedrag heeft volstrekt geen relatie meer met het door de commissie van deskundigen opgestelde advies.

Zijn raadsleden (persoonlijk) aansprakelijk te stellen voor de gevolgen van deze zaak?
Nee, dit kan niet. Raadsleden zijn volksvertegenwoordigers. Volksvertegenwoordigers kunnen voor een democratisch genomen besluit niet hoofdelijk (financieel) aansprakelijk worden gesteld. Volksvertegenwoordigers dienen namelijk in hun vergaderingen te kunnen spreken en besluiten zonder de vrees of dreiging daarvoor persoonlijk te worden betrokken in gerechtelijke procedures. Gekozen volksvertegenwoordigers genieten daartoe immuniteit voor alles wat zij mondeling of schriftelijk inbrengen in de vergaderingen van het volksvertegenwoordigend orgaan waarvan zij deel uitmaken. Dat geldt ook voor de wijze waarop zij hun stem uitbrengen. Ze kunnen daarvoor niet strafrechtelijk worden vervolgd of privaatrechtelijk op worden aangesproken. Dit principe is vastgelegd in de Grondwet en voor leden van gemeenteraden ook in de Gemeentewet.

Categorie 3 Ná de fusie
In deze categorie zijn vragen opgenomen die betrekking hebben op de gevolgen van de zaak Niemans in de toekomst. In deze categorie zijn twee subcategorieën aangemaakt, te weten:

Wat gaat dit de inwoners van de gemeente Vijfheerenlanden kosten?
Het kost de gemeente Vijfheerenlanden een bedrag van bijna € 92 miljoen. Hiervan was € 41 miljoen al voorzien (gespaard) door de voormalige gemeente Vianen. Er is dus sprake van een verlies van € 51 miljoen. Dit verlies moet gedekt worden uit de reserves van de gemeente Vijfheerenlanden. Deze reserves waren bestemd voor een aantal investeringen op het gebied van bijvoorbeeld infrastructuur, woningbouw, sport en duurzaamheid. Deze investeringen kunnen daarom vooralsnog niet doorgaan. Maar voor de begroting 2021-2024 vallen de financiële consequenties mee. Om het schadebedrag te betalen moeten we weliswaar een lening aantrekken, maar de rente is vooralsnog heel laag en dit extra rentebedrag is daarom inpasbaar in onze begroting. Het schadebedrag in verband met de uitspraak Niemans hoeft dan ook geen consequenties te hebben voor de hoogte van de woonlasten (zoals de OZB). Vanzelfsprekend moet de aan te trekken lening wel weer geleidelijk worden afgelost. Deze aflossingen betreffen echter geen lasten en hebben geen consequenties voor de gemeentelijke begroting.

Wat betekent dit voor de toekomst van het verenigingsleven in de gemeente Vijfheerenlanden (subsidies)

Voor de begroting 2021-2024 van de gemeente Vijfheerenlanden vallen de financiële consequenties mee. Om het schadebedrag te betalen moeten we weliswaar een lening aantrekken, maar de rente is vooralsnog heel laag en dit extra rentebedrag is daarom inpasbaar in onze begroting. Het schadebedrag in verband met de uitspraak Niemans hoeft dan ook geen consequenties te hebben voor de hoogte van bijvoorbeeld de woonlasten (zoals de OZB) of de hoogte van de aan verenigingen te verstrekken subsidies. Wel is het zo, dat het schadebedrag Niemans vooral wordt gedekt door de inzet van een aantal voor investeringen bedoelde reserves. Dit betreft reserves voor (nog aan te wijzen) investeringen in sport- en cultuurvoorzieningen. Deze investeringen kunnen nu vooralsnog niet doorgaan.

Wie gaat het bedrag van 90.000.000 euro betalen?
De gemeente Vijfheerenlanden moet het bedrag van € 92 miljoen betalen. De gemeente Vijfheerenlanden is immers rechtsopvolger van de gemeente Vianen, die weer rechtsopvolger was van het Industrieschap Hagestein-Vianen (waar de schade 44 jaar geleden is veroorzaakt).

Draagt het rijk en de provincie bij en heeft de provincie, op basis van de voorgeschiedenis, in de rol van toezichthouder een morele verplichting om bij te dragen aan het betalen van deze claim?
Vooralsnog hebben Rijk en provincie hierover geen toezeggingen gedaan. Wel hebben Rijk en provincie inmiddels toegezegd om - samen met de gemeente Vijfheerenlanden – de inhoudelijke en financiële consequenties voor de gemeente Vijfheerenlanden van de uitspraak van het Gerechtshof inzake de zaak Niemans te gaan onderzoeken. Overigens heeft de provincie Utrecht als toezichthouder geen "morele verplichting" om financieel bij te dragen. Als financieel toezichthouder ziet de provincie immers erop toe, dat de gemeente een sluitende begroting heeft. Daarbij houdt de provincie toezicht op hoofdlijnen en vormt de begroting de basis van het toezicht. Elk jaar beoordeelt het college van Gedeputeerde Staten (GS) of de begroting structureel sluitend is. Structureel sluitend houdt in dat de begroting structureel in evenwicht is: jaarlijks terugkerende lasten zijn gedekt door jaarlijks terugkerende baten. Daarnaast beoordeelt de provincie in hoeverre de raming (de schets van de begroting) realistisch is. Wanneer dit niet het geval is, beoordelen Gedeputeerde Staten of zij verwachten dat dit evenwicht in de eerstvolgende jaren wel tot stand wordt gebracht. In de beoordeling kijkt de toezichthouder ook naar andere documenten, zoals de jaarrekening. In zijn toezicht op de gemeentebegroting heeft de toezichthoudende provincie dus geen verantwoordelijkheid voor het toezicht op – of de controle van – individuele gemeentelijke risico's, zoals de zaak Niemans.

Fusie terugdraaien?
Nee, dit is voor ons geen optie. De gedachte achter onze fusie is immers nog steeds actueel: namelijk dat de gemeente Vijfheerenlanden een mooie en sterke plattelandsgemeente is met dorpen en steden die elkaar onderling kunnen aanvullen en versterken. En door onze schaalgrootte is de gemeente Vijfheerenlanden in staat om ook regionaal actief betrokken te zijn bij besluiten die onze gemeente aangaan en bij besluiten die onze gemeente verder kunnen versterken. Zelfs al zou het beëindigen van de fusie worden overwogen, dan is dat geen oplossing voor ons huidige probleem. We kunnen immers niet drie jaar terug in de tijd. Het beëindigen van de fusie zal in de praktijk het opsplitsen van de huidige gemeente betreffen. En dat is in de praktijk dus een gemeente die als gevolg van de uitspraak in de zaak Niemans van het Gerechtshof Den Haag van december jl. helaas een stuk minder vermogend is, dan zij was. Overigens kost het beëindigen van de fusie ook geld.